

Bakgrund

Sveriges insjöfiskare har under flera år i samarbete med IVL arbetat med att öka kunskaperna dioxinnivåerna i sik från Väner och Vättern. Efter att det konstaterats att sik från Väner har förhöjda halter dioxiner beslutade Länsstyrelserna 2012 att försäljning av vänersik endast får ske om säljaren kan "förvissa sig om" att gällande gränsvärden inget överskrids. Det har medfört att det yrkesmässiga fisket efter sik i Väner i praktiken helt upphört. IVL har bedrivit ett omfattande forskningsarbete med årliga tester för att undersöka om halterna kan kopplas till ålder storlek, fångstplats e.d. för att därigenom se om det finns möjligheter att genom selektion kunna bedriva riktat fiske på bestånd som klarar gällande gränsvärden. Under forskningsarbetet har konstaterats att det finns ett tydligt samband mellan fetthalt och dioxinnivå. Av skäl som inte kunnat fastställas kan man konstatera att sik beståndet i Väner generellt håller hög fetthalt varför också dioxinvärdena i Väner är högre än för bestånden i andra vatten. Halterna har successivt minskat i takt med tiden, (troligen är en effekt av att användningen av PCB:er fasats ut) men minskningen bedöms inte innebära att man inom överskådlig tid kommer nå nivåer som kan ge "förvissning om" att klara gränsvärdena. Mot den bakgrunden väcktes förslaget att undersöka möjligheten att genom s.k. biomanipulering (dvs. kraftfull insats för att fiska ut en stor del av nuvarande dioxinhaltiga bestånd och ersätta det med en ny stam) kraftigt reducera sikens dioxinhalt och därmed förhoppningsvis möjliggöra återupptagen användning som konsumtionsfisk. I denna förstudie har IVL undersökt förutsättningar för att genomföra en sådan åtgärd.

Fiskekapacitet.

Informationsmöten har hållits med yrkesfiskare i Väner för att undersöka intresse och vilja att medverka i åtgärden ifall den skulle bli aktuell. Ett 20-tal yrkesfiskare har anmält intresse att delta, förutsatt att de får en ersättning som täcker deras kostnad för att utföra åtgärden. Utgångspunkten är att fiskarna ska ersättas med ca 30 kr/kg redovisad fångst. IVL bedömer att insatsen bör pågå under 5 år och mängden sik som bör tas upp bedöms till ca 100 ton/år under denna tid. Antalet intresserade fiskare bedöms tillräcklig för att klara ett sådant åtagande.

Vetenskapliga förutsättningar.

IVL har studerat genomförda insatser av likande karaktär som kunnat bekräfta hypotesen att man genom hårt fiske på bestånd med höga halter så får man också bort en hel del av det biotillgängliga dioxinet. Som exempel kan nämnas den studie som gjorts gällande strömning i Östersjön (MacKenzie et al., 2004) Ett annat exempel som studerats gäller den framgångsrika saneringen av kvicksilverhalten i gädda från norra Vänern på 1970-talet. Ett tredje exempel som kan refereras till gäller projekt som initierats för att minska fosforkoncentrationer och förändra näringsväven genom utfiskning av vitfisk (främst braxen). Den sammantagna bedömning är att det finns god grund för bedömningen att en kraftfull insats som ger ett väsentligt förnygrat bestånd innebär en avsevärd reduktion av biotillgängligt dioxin. Detta i kombination med att halterna successivt minskar med tiden, och att den fisk som därefter fångas kommer var yngre när den tas upp och alltså inte hunnit bli lika exponerad, gör att det finns goda skäl goda för antagandet att en sådan insats kan uppnå goda resultat. Från flera håll (t.ex. Naturvårdsverket och HaV) har uttryckts ett stort intresse att följa projektet ifall det kan genomföras.

Ju äldre en fisk blir – desto högre blir halten av ämnen som fisken inte förmår bryta ned eller utsöndra – så kallad bioackumulation

Transporter och bruk av råvaran.

En fråga som undersökts i projektet är hur fisken ska omhändertas så att den inte kommer tillbaka i kretsloppet. Den lösning som föreslås är att använda råvaran som foder i pälsdjursuppfödning. Det finns pälsdjursuppfödare som är villiga att ta hand om och använda fisken. Avstämning har skett med Sveriges Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) som bedömer att en sådan användning under vissa förutsättningar är möjlig. Efter slakt ska djurkropparna tas om hand på ett sätt som innebär att dioxinet rensas bort och inte kommer tillbaka i ekosystemet. (F.n. ske detta via förbränning i högtemperaturanläggning med avancerade reningsfilter.)

Hot mot andra bestånd.

En fråga som studerats i projektet gäller om ett hårt fiske på sik kan hota andra skyddsvärda arter. Riskerna bedöms små då fisket efter sik kommer att bedrivas på andra årstider, platser och djup än exempelvis fisket efter gös, abborre, lax, öring och siklöja. Det art som möjligen kan påverkas är lake som delvis finns i samma biotoper som siken. Det kan förväntas bli en del bifångster av lake. Det finns

en osäkerhet om beståndsstatus för laken, men mycket tyder på att beståndet av lake är starkt i Vänern. Det pågår en satsning på att få upp intresset för lake som konsumtionsfisk, varför ökade fångster av lake skulle kunna vara till nytta för fisket i övrigt. Frågan om beståndsovervakning har väckts vid dialog med myndighetsföreträdare.

Ekonomi.

Den förväntade årliga kostnaden uppgår till ca 5 mkr. Vid en projekttid om 5 år skulle totalkostnaden uppgå till ca 25 mkr. I relation till andra förslagna och genomförda åtgärder i syfte att sanera miljögifter (t.ex. sanering av fiberbankar) bedöms det som högst rimlig summa. Då projektet i hög grad har forskningsfokus har det bedömts att IVL är lämplig huvudman. IVL har ansökt om medel ur Europeiska fiskefonden för att genomföra en pilotstudie under ett år då rutinerna kring hantering, vetenskaplig dokumentation och dialoger med myndigheter m.m. provas. Ambitionen är att om allt fungerar som avsetts, därefter återkomma med ett långsiktigare projekt. Huvudman för projektet blir IVL

Dialoger

I projektet har dialog skett med fiskare, representanter för Länsstyrelserna, Vänerns Vattenvårdsförbund, Sveriges lantbruksuniversitet SLU, havs och vattenmyndigheten HaV, Statens Jordbruksverk, Statens Veterinärmedicinska anstalt SVA, Naturvårdsverket och Sveriges insjöfiskares centralförbund SiC. Förstudien har genomförts med stöd av Lokalt ledd utveckling Fiskeområde Vänern.

Magnus Karlsson
Ove Ringsby
Mars 2020

